

Com tres
i dos fan
cinc
LA GUIA DIDÀCTICA

MERCÈ UBACH

Publicacions
de l'Abadia
de Montserrat

9

5

+

=

11

2

9

3

+

GENIAL!, MANUAL D'ÚS I AMPLIACIÓ DE CONTINGUTS

La situació de partida

Diuen que la llengua catalana té una mala salut de ferro. En el pol negatiu d'aquest oxímoron hi ha una situació que és difícil d'amagar sota la catifa: en l'aspecte **quantitatiu**, en termes d'ús, les dades sociolingüístiques no permeten ser gaire optimistes, ni tan sols maquillades. N'hi ha prou d'acostar-se al pati de qualsevol escola i veure què parlen els nois entre ells, sobretot als grans conglomerats urbans. En l'aspecte **qualitatiu**, l'estat de la llengua no és gaire millor: el català és un idioma fortament interferit per la llengua dominant, de la qual cada cop copiem més estructures (sintàctiques, morfosintàctiques) i fins i tot la fraseologia i els refranys. És el que té la **diglòssia**¹, que sovint els usuaris de la llengua de sota es limiten a traduir-se ells mateixos des de l'altra, la de sobre. I ara que els catalans monolingües han desaparegut de la faç de la Terra, la genuïtat esdevé una aspiració tan vana com arriscada.

Uf, però... segur? No havíem quedat que el català gaudia d'una (mala) salut de ferro? Buscant-la, sempre trobarem alguna dada per a l'optimisme: tenim una escola catalana, almenys fins a nova ordre; una literatura amb autors de primera magnitud, en qui els parlants fariem bé d'intentar emmirallar-nos... I un símptoma d'amor molt agradable: la llengua no deixa mai de despertar debats apassionats, entre experts i profans. Segur que recordeu el més recent, que encara cueja...

OS ÓS
MORA MÓRA

Una resposta

Vet aquí descrit grosso modo el context on neix la col·lecció que us proposem, «Genial!». Els dos bessons Eugènia i Marçal (que sumats queden **genial**) inauguren un nou gènere literari infantil, si ens permeteu la llicència poètica: **el conte lingüístic**.

¹ Segons la defineix el DIEC2: **diglòssia**: Situació sociolingüística en què dos idiomes o parlars són usats amb valor social diferent: l'un és usat per a funcions formals, generalment en l'ús escrit, enfront de l'altre, que és usat per a funcions informals, bàsicament orals.

–Com diu?

–Què mana?

–Sí, un conte lingüístic és aquell en què la llengua té rang no només de vehicle de la comunicació sinó també de protagonista, objecte i subjecte del relat.

Sembla que la fraseologia (el conjunt de maneres de dir característiques d'un idioma) és el primer que una llengua amenaçada perd, en favor de solucions equivalents però d'una altra llengua, amb què substitueix les pròpies, o bé de fórmules planes, sense sabor. Quan davant d'un fet que causa admiració i estupor un català diu que «no té desperdici» (calc del castellà) o bé «això és increïble» (expressió neutra, sense vivor), probablement és perquè ignora o ha oblidat que podria dir: **n'hi ha per llogar-hi cadires o n'hi ha per sucar-hi pa.**

Per acabar-ho d'adobar, en l'àmbit de l'ensenyament escolar de la llengua, ens trobem que modismes, frases fetes, refranys, dites i girs idiomàtics sovint passen de llarg de les aules perquè són un camp que costa de sistematitzar i reduir a regles. El resultat és que de generació en generació anem perdent riquesa lingüística a cabassos. O, dit d'una altra manera, **perdem un llençol a cada bugada!**

Però no tot està perdut. Podem trobar reunits, ben lligats i a dins del sac, un gran nombre d'aquests tresors en obres de referència com ara el *Refranyer català comentat*, de Joan Amades; el *Diccionari de sinònims de frases fetes*, de Maria Teresa Espinal; el *Diccionari de frases fetes* de Joan Abril Español, etc.

Escriptors com Mercè Rodoreda o Enric Gomà s'asseuen al sofà amb un diccionari a la mà i... es posen a llegir-lo pàgina rere pàgina com si es tractés d'un recull de contes. Segur que ells en treuen profit, però no volem pas això per al nostre públic escolar, oi? Tranquils, que els bessons Geni & Al venen al rescat.

Què és la col·lecció i què no és

- Els títols de «Genial!» no són **llibres de text**.
- Els títols de «Genial!» no són **àlbums il·lustrats**, amb un conte amb plantejament, nus i desenllaç. El contingut argumental de cada títol varia, però, com en les sit com, tenen en comú els protagonistes, que trobem en diferents moments de la seva vida quotidiana (**Plou a bots i barrals, Com tres i dos fan cinc**), o en un espai narratiu sense marc, talment un somni inspirat per Gianni Rodari (*Quatre ulls sense ulleres*).

Són un **híbrid**, un **2 en 1**, un caramel medicinal: un conte embolicat en un quadern. Aquest consta de dos apartats d'activitats i d'un glossari final,

que recull les expressions apreses. Per a major comoditat de consulta, algunes de les expressions també figuren en una nota amb asterisc, a la pàgina on surten, quan hem cregut que eren útils per als alumnes menys destres.

Públic objectiu: infants a partir de cicle mitjà de primària.

Aquesta guia

En la present **guia** oferim d'una banda unes propostes de joc («Jocs») i, d'altra banda, provatures més convencionals («Amb el quadern a la mà»), que amplien el que el llibre ja enceta o promet. D'altra banda, en un tercer apartat («El perquè de jugar amb les paraules») fem explícit el que pretenem aconseguir amb les activitats incloses a cada llibre de la col·lecció.

Un consell: els referents d'aula

Amb independència que poseu en pràctica a classe una part o tots els jocs i activitats suggerits, el que és important és que el conjunt dels alumnes retengui les expressions de cada llibre i les vagi incorporant amb naturalitat en les seves produccions, tant orals com escrites. Podeu fer-vos un mural en cartolines o imprimir el que us proposem a l'annex 1, per anar-lo emplenant. La idea és tenir-lo penjat en un lloc ben visible.

 <p>Quatre ulls sense ulleres</p> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>	 <p>Plou a bots i barrals</p> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>	 <p>Com tres i dos fan cinc</p> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/> <hr/>
 <p>les nostres preferides</p> <hr/> <hr/>	 <p>les nostres preferides</p> <hr/> <hr/>	 <p>les nostres preferides</p> <hr/> <hr/>
 <p>14</p>		 <p>15</p>

En l'espai en blanc escriurem les frases fetes i locucions que pensem que podem fer servir més. Per al segon apartat en triem una o dues, les que hagin sortit d'una votació de tota la classe, un cop s'hagi acabat el treball de cada llibre.

JOCS

Juguem a endevinar «pel·lícules»

En aquest joc de grup, el primer jugador surt al mig de la rotllana i amb mímica intenta representar alguna de les frases fetes del llibre (o unes altres, a criteri del mestre). El següent que para és el jugador que l'hagi encertat, i així successivament. La gràcia és que no ens allunyem gaire de frases fetes recentment apreses o utilitzades, perquè si no costaran d'endevinar.

Una sopa de lletres molt numèriques

Busqueu a la sopa: setciències, quatre gats, can seixanta, tot d'una.

Un suggeriment: imprimeu-vos la sopa, subratleu-ne les respostes i pengeu-la a l'aula. Fixeu-vos-hi per quan toqui escriure... (A l'annex 2, la trobareu en mida més gran.)

Un trencaclosques GENIAL!

Al'annex 3 trobareu aquestes frases convertides en un puzle. Si l'imprimiu en DIN A3 i l'enganxeu damunt d'una cartolina una mica consistent, tindreu joc per a estona... Podeu guardar-lo com a premi, per a aquells alumnes que hagin acabat la feina abans que els altres. Sigui a classe de llengua o d'una altra matèria.

**ETS UN ZERO A L'ESQUERRA
EL GOS CATALÀ FA BUB-BUB
ET CANTARÉ LES QUARANTA
CAMINO DE QUATRE GRAPES
XUP-XUP FA LA SOPA BULLENT
EL GAT CATALÀ FA MÈU-MÈU**

Cantem bingo?

Trobareu els elements del joc a l'annex 4.

Amb un total de 12 cartrons, si posem els alumnes per parelles, poden jugar un total de vint-i-quatre jugadors. N'hi ha dos més: una mà innocent que treu la frase del bombo (el nostre bombo pot ser un sobre amb les frases retallades) i un altre que la llegeix.

El joc posa en pràctica no només el reconeixement de les frases fetes, sinó també la rapidesa i l'agilitat mentals.

AMB EL QUADERN A LA MÀ

Vestim un text

Fixeu-vos en aquest text, que de fet és un acudit:

La mosca entra en un cafè i... xof!

Us animeu a fer-lo créixer?, a amanir-lo?

Tingueu en compte les informacions que sovint requereix una obra de ficció:

- nom del personatge
- lloc i temps de l'acció
- període de l'any
- circumstàncies en què tenen lloc els fets
- mòbil o motiu...

Entre tots, feu una pluja d'idees i aneu decidint a poc a poc:

- per què la mosca ha caigut al cafè?
- es trobava bé?
- d'on venia?
- el cafè li agrada?
- qui és? Una mosca qualsevol o la mosca fosca amiga dels bessons?

Si us sembla, la mestra ho anota tot a la pissarra o pren apunts. En una sessió posterior, us passa els apunts, endreçats.

Us animeu a escriure individualment un petit **mini conte** a partir d'aquesta informació bàsica? Pot ser molt interessant, després, llegir-vos els uns als altres els textos que han sortit, i comparar-ne la **forma**. L'argument és el mateix (una mosca cau dins un cafè), però la manera d'escriure, no. D'això se'n diu **estil**, i és un dels aspectes clau que identifiquen un escriptor.

El que narra la il·lustració

Si us hi fixeu bé, us adonareu que els dibuixos del conte són més expressius que descriptius. El text, d'altra banda, tampoc no descriu els escenaris on passa l'acció. Centrem-nos en l'habitació dels bessons. Fem de decoradors entre tots?

1. Busqueu a internet o en revistes de decoració que tingueu per casa inspiració per decidir:

- Pintura o paper de paret? De quin color? De quin estampat?
- Els deixem la llitera que ja tenen o els posem dos llits separats?
- Com són les taules de treball?
- Seuen en cadires o en pufs?
- Etc.

2. Ara que tots teniu la mateixa informació, individualment o per parelles feu la descripció de l'habitació (amb poques ratlles n'hi ha prou).

3. En quin lloc del conte podria encaixar?

Jeroglífics

A continuació teniu uns jeroglífics de les frases fetes que surten a Com tres i dos fan cinc. Després d'assegurar-vos que en sabeu les respostes, els podeu ensenyar a casa, a veure si la família els endevina, o anar-los a presentar en una altra classe de l'escola.

1

2

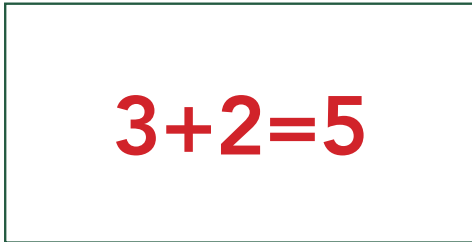
3

4

5

6

7

8

Amb aquest exercici volem que els alumnes esdevinguin transmissors de les expressions que han après, que les puguin ensenyar amb orgull com una cosa pròpia.

EL PERQUÈ DE JUGAR AMB LES PARAULES

(Pàgina 36 de *Com tres i dos fan cinc*)

1. Aquí treballem una tipologia textual molt útil, no només per a la gent de lletres. Concisió, precisió, exactitud, lògica i gens de retòrica. Amb un punt antiacadèmic, perquè els fem definir un objecte lingüístic inexistent!

2. Esmenar la plana a l'autora contribueix a dessacralitzar la figura de l'escriptor, el caràcter inamovible dels textos. Que podrien haver estat diferents de com són.

3. Reescriure, recosir un text, fer l'ortodòncia a les frases amb paciència artesana és part de la feina d'escriure. No ens la podem estalviar...

4. Es tracta d'una senzilla lliçó d'estil: no convé abusar de signes de puntuació, que de vegades s'utilitzen per mandra. Volem preparar els nens de primària, que pràcticament aprendran a escriure abans amb el mòbil que amb l'ordinador, a no trobar a faltar emoticones i altres crosses gràfiques al teclat.

5. L'exercici permet prendre consciència que part del procés de creació es fa pensant, que és una part que no es veu però que és important. No cal demanar-los esquemes si no els necessiten, però sí que rumiïn...

6. Si convé l'exercici es pot fer oral. Obliga a tornar sobre el text, a observar-lo des del punt de vista no del lector, sinó de l'escriptor. Haver de fer un afegitó al conte obliga a llegir de manera diferent. Us dono algunes frases fetes que la mare podria dir:

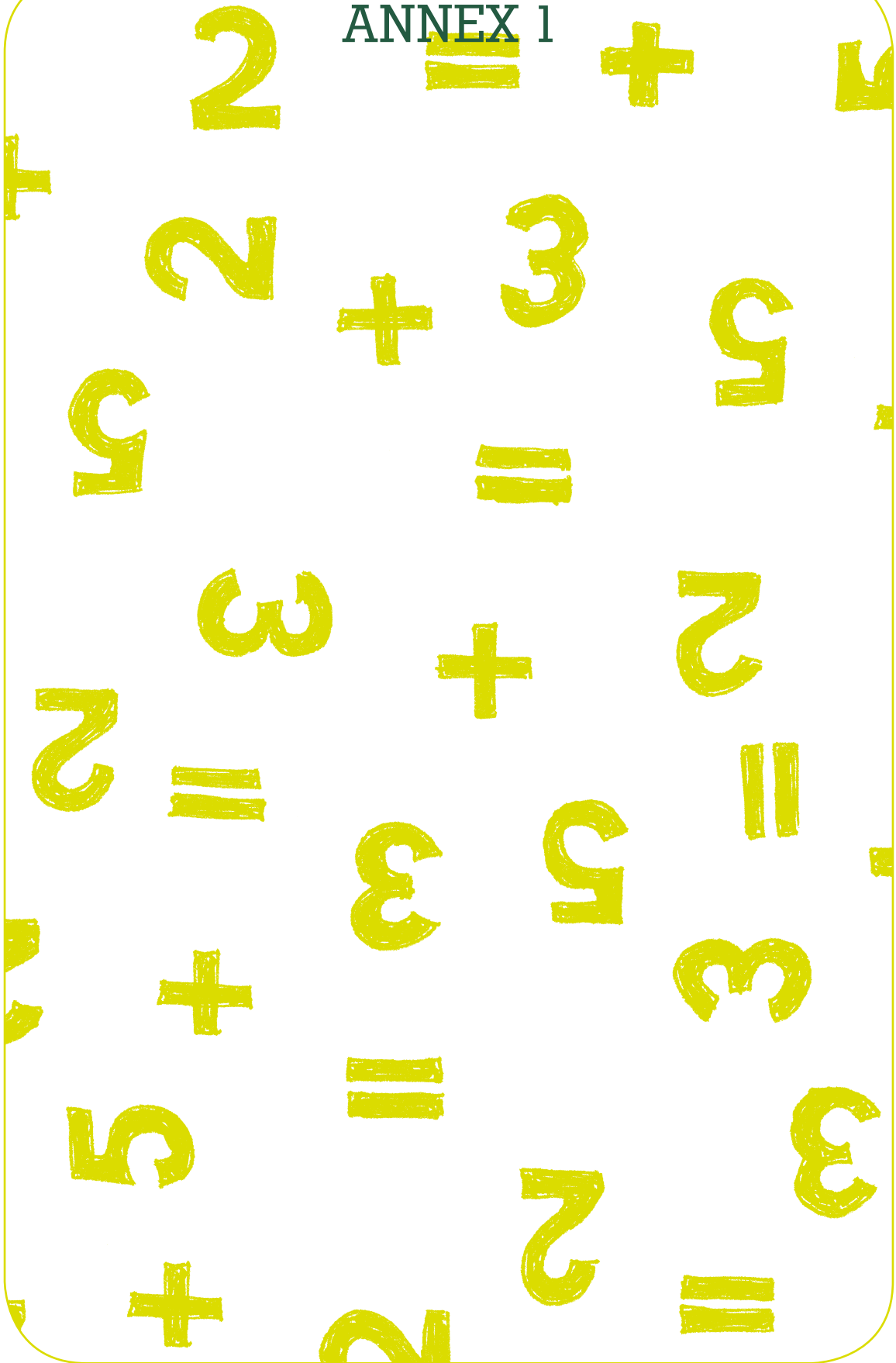
N'estic fins al capdamunt
Tindrè un cobriment de cor
Estic feta un manyoc de nervis
Em feu sortir de polleguera

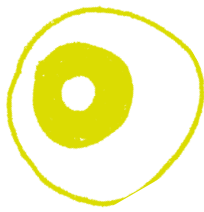
7. Sovint el fet de tenir un constrenyiment ajuda a escriure. Aquí tenim el personatge i el context del somni ja donats. En reduir la càrrega cognitiva el vertigen del full en blanc minva. També podeu provar de fer l'exercici col·lectivament, i/o sense escriure'l, de manera oral.

8. Vegeu el punt 2.

9. Permet fer-los comprendre que, com més breu és un conte, més s'hi juga l'autor amb dues tries importantíssimes: el títol i el nom dels personatges.

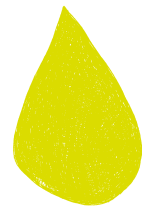
ANNEX 1

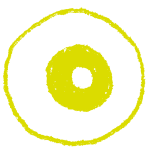
Quatre ulls sense ulleres

Handwriting practice lines for the text 'Quatre ulls sense ulleres'.

Plou a bots i barrals

Handwriting practice lines for the text 'Plou a bots i barrals'.

les nostres preferides

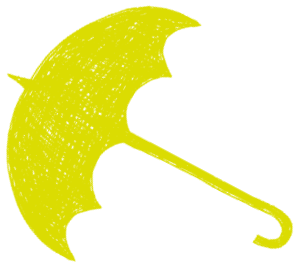
Handwriting practice lines for the text 'les nostres preferides'.

les nostres preferides

Handwriting practice lines for the text 'les nostres preferides'.

Com tres i dos fan cinc

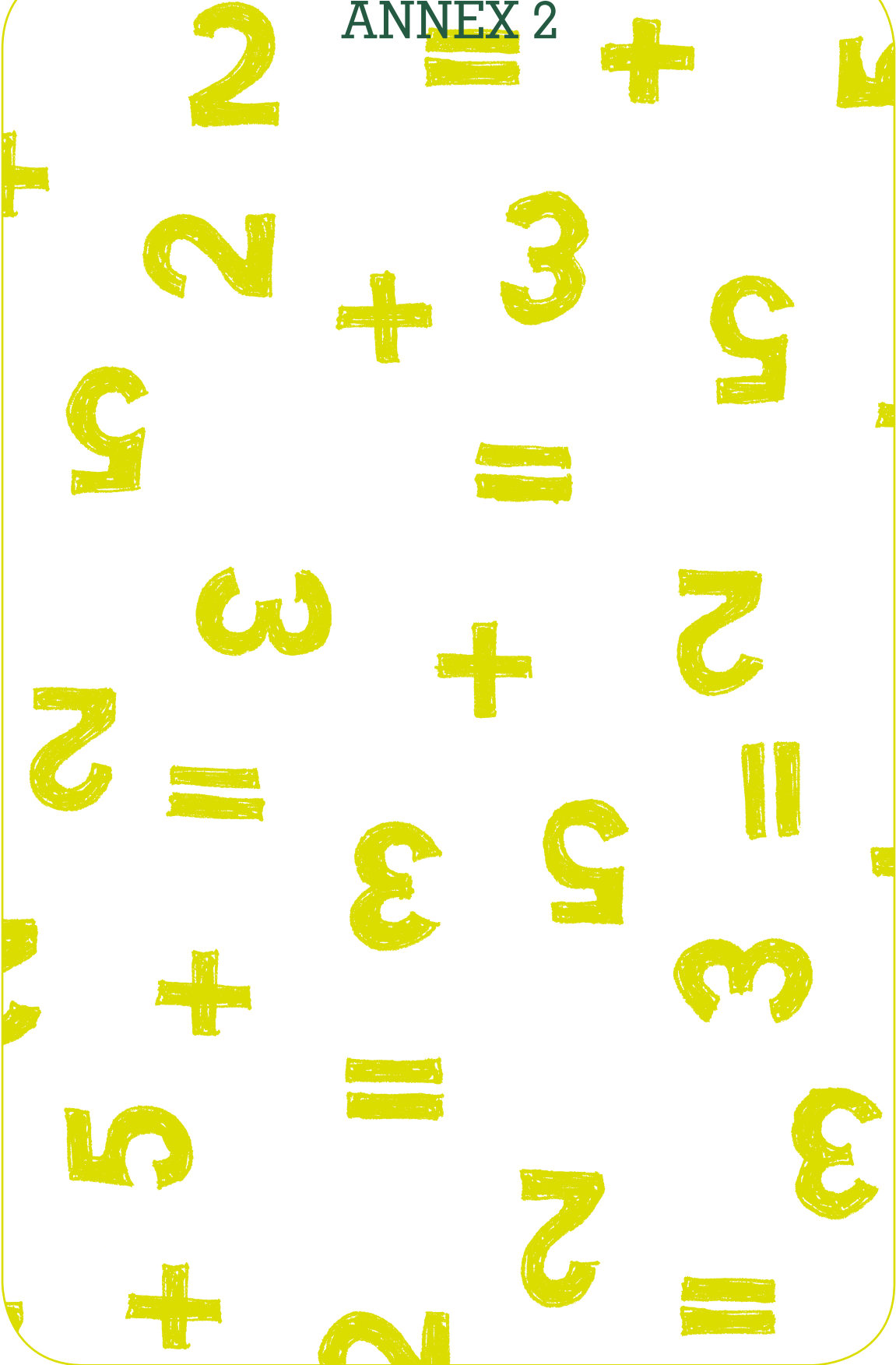

les nostres preferides

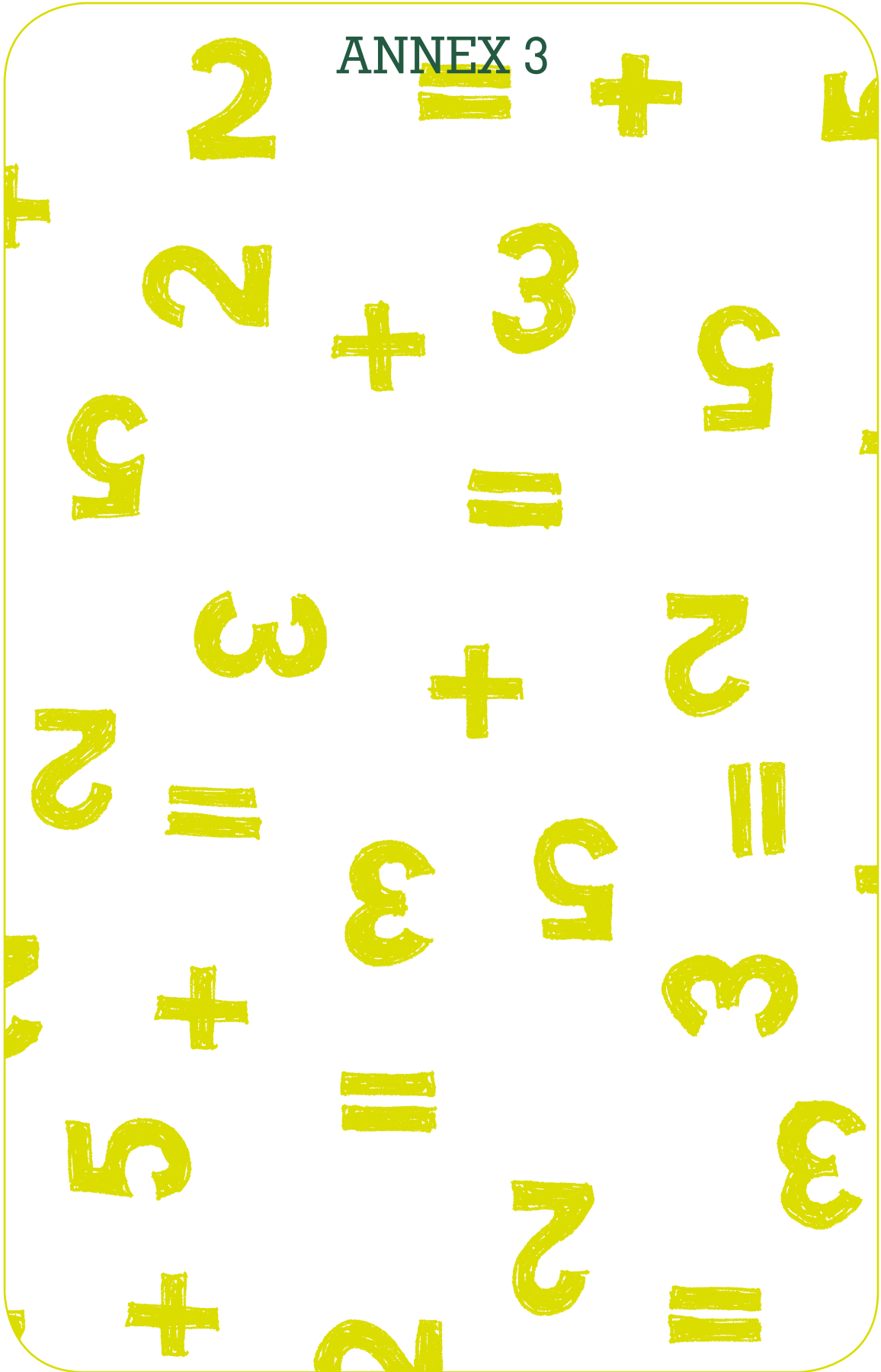
ANNEX 2

U A S Y V P F R
X W E X I R I I
Y D T M I W A E
B O C O E B T I
J M I U E B O W
F W E X S E T Z
Z I N N R U D S
E K C O U R U L
F I I P W U N U
Y A E I O U A L
E O S S H D V Q
Q U A T R E G A
C A N S E I X A
Y Q A J W I W C
X Y I U T F U O
D H W M H H X N

Q X R E V G B O
I I Y L U F G D
N Y H E L A K I
R X G I I A V P
G U T M S L O W
O K M S M S Y M
U Z U F O P J A
F Y H Y Q G A Y
D U C I W X I U
A E I Y C E C O
Z P D P Y F N M
T S J Z A I P N
N T A P O F Q R
I T W A Y X O Q
A O A G U S I U
E F I E A W Q U

ANNEX 3

ETS UN ZERO A

EL GOS CATALÀ

ET CANTARÉ

CAMINO DE

XUP-XUP FA LA

EL GAT CATALÀ

L'ESQUERRA

FA BUB-BUB

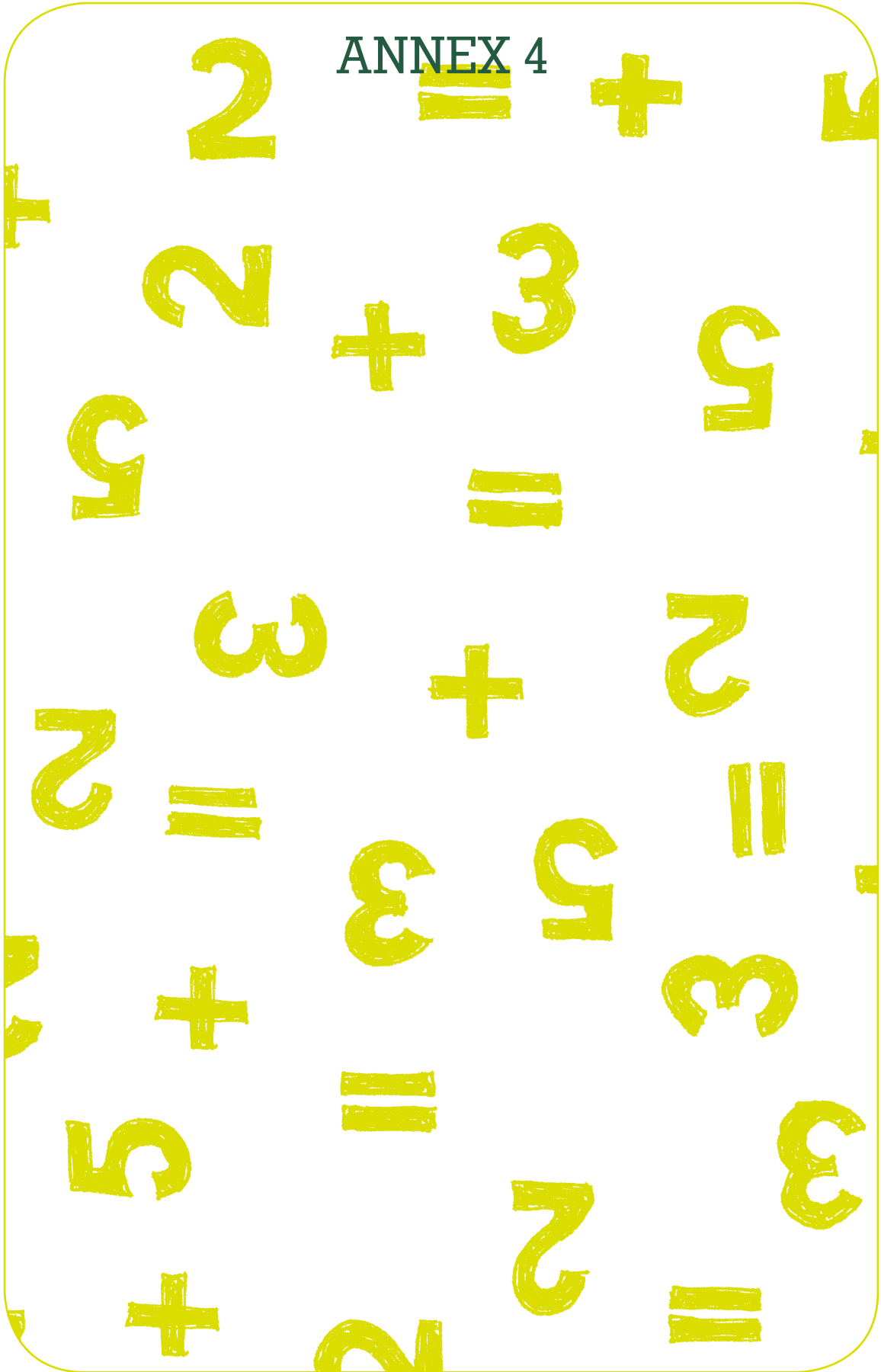
LES QUARANTA

QUATRE GRAPES

SOPA BULLENT

FA MÈU-MÈU

ANNEX 4

CARTRÓ 2

TRES PEUS AL GAT	T'HO HE DIT MIL VEGADES	
EN UN TRES I NO RES	LES MIL I UNA	CAN SEIXANTA
	COM TRES I DOS FAN CINC	VINT-I-UN BOTÓ

CARTRÓ 1

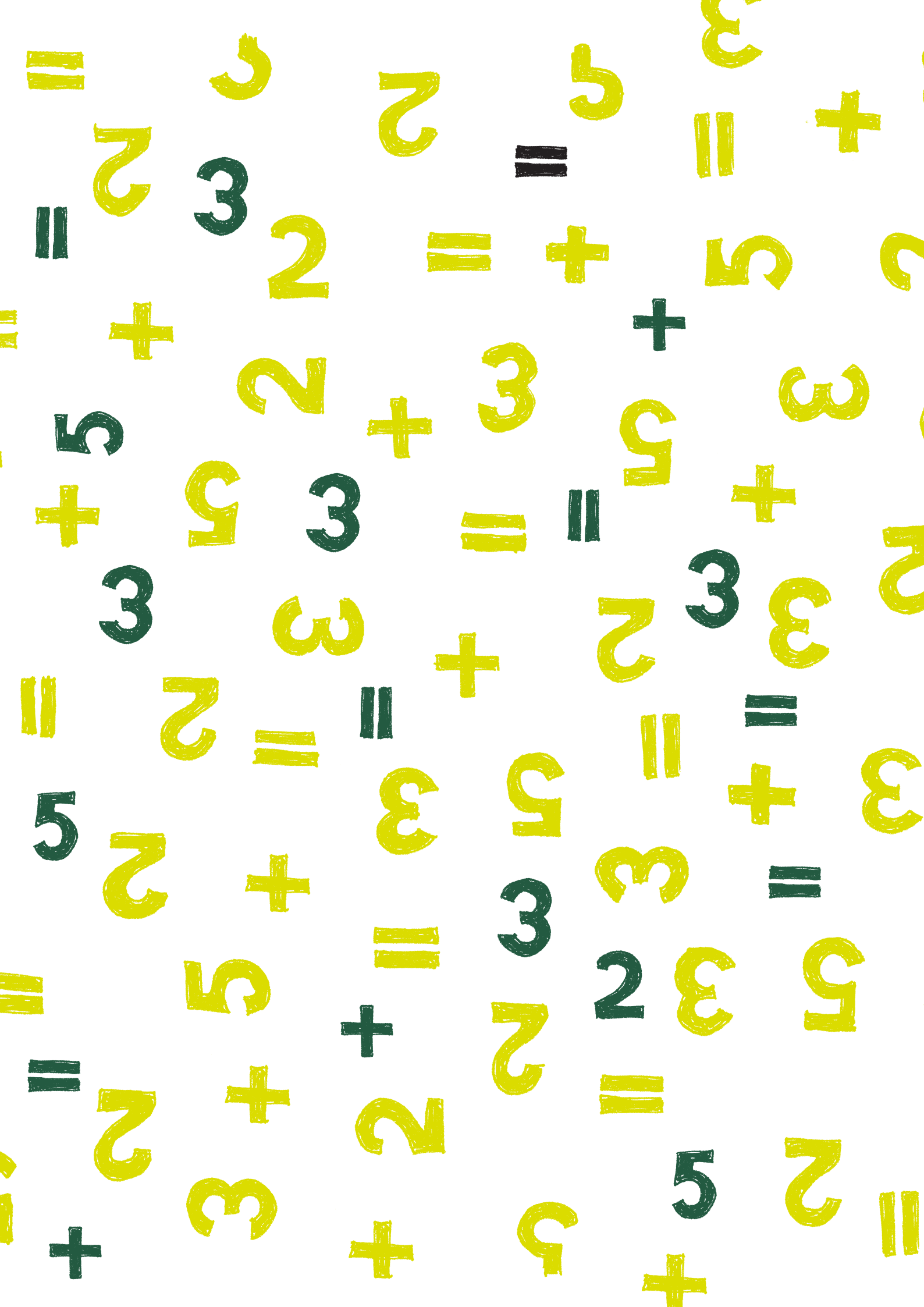
CAN SEIXANTA	T'HO HE DIT MIL VEGADES	LES MIL I UNA
	CANTAR LES QUARANTA	TRES PEUS AL GAT
VINT-I-UN BOTÓ	COM TRES I DOS FAN CINC	

CARTRÓ 4

T'HO HE DIT MIL VEGADES	COM TRES I DOS FAN CINC	
	TRES PEUS AL GAT	EN UN TRES I NO RES
TOCAR EL DOS	VINT-I-UN BOTÓ	CANTAR LES QUARANTA

CARTRÓ 3

EN UN TRES I NO RES	TRES PEUS AL GAT	
CANTAR LES QUARANTA	T'HO HE DIT MIL VEGADES	LES MIL I UNA
COM TRES I DOS FAN CINC		VINT-I-UN BOTÓ

CARTRÓ 3

EN UN TRES I NO RES	TRES PEUS AL GAT	
CANTAR LES QUARANTA	T'HO HE DIT MIL VEGADES	LES MIL I UNA
COM TRES I DOS FAN CINC		VINT-I-UN BOTÓ

CARTRÓ 4

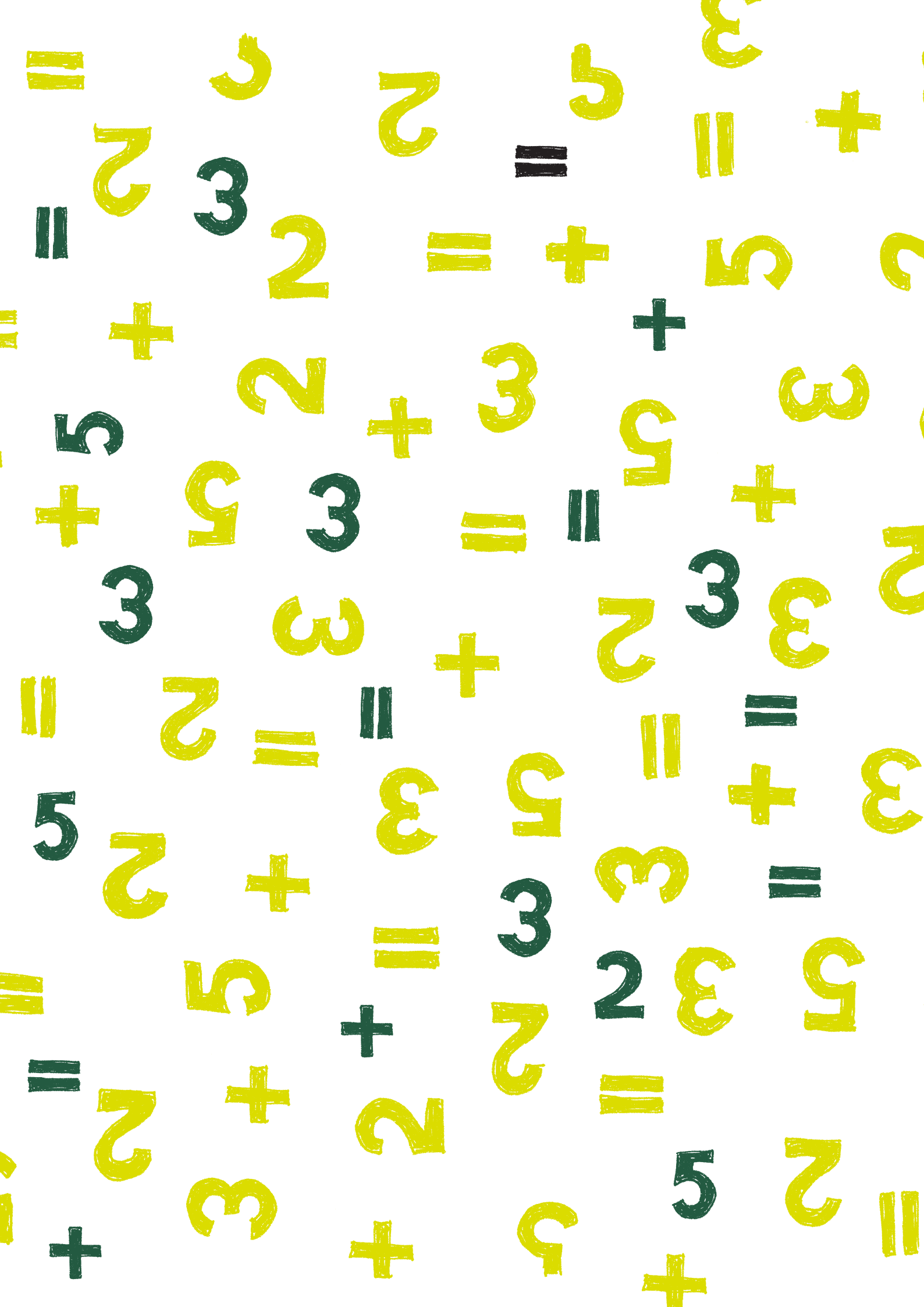
TRES PEUS AL GAT	T'HO HE DIT MIL VEGADES	
EN UN TRES I NO RES	LES MIL I UNA	CAN SEIXANTA
	COM TRES I DOS FAN CINC	VINT-I-UN BOTÓ

CARTRÓ 5

CAN SEIXANTA	CANTAR LES QUARANTA	
	T'HO HE DIT MIL VEGADES	TRES PEUS AL GAT
TOCAR EL DOS	VINT-I-UN BOTÓ	COM TRES I DOS FAN CINC

CARTRÓ 6

EN UN TRES I NO RES	VINT-I-UN BOTÓ	TOCAR EL DOS
	LES MIL I UNA	CANTAR LES QUARANTA
COM TRES I DOS FAN CINC		TRES PEUS AL GAT

CARTRÓ 9

	TOCAR EL DOS	
EN UN TRES I NO RES	CANTAR LES QUARANTA	VINT-I-UN BOTÓ
CAN SEIXANTA	T'HO HE DIT MIL VEGADES	LES MIL I UNA

CARTRÓ 7

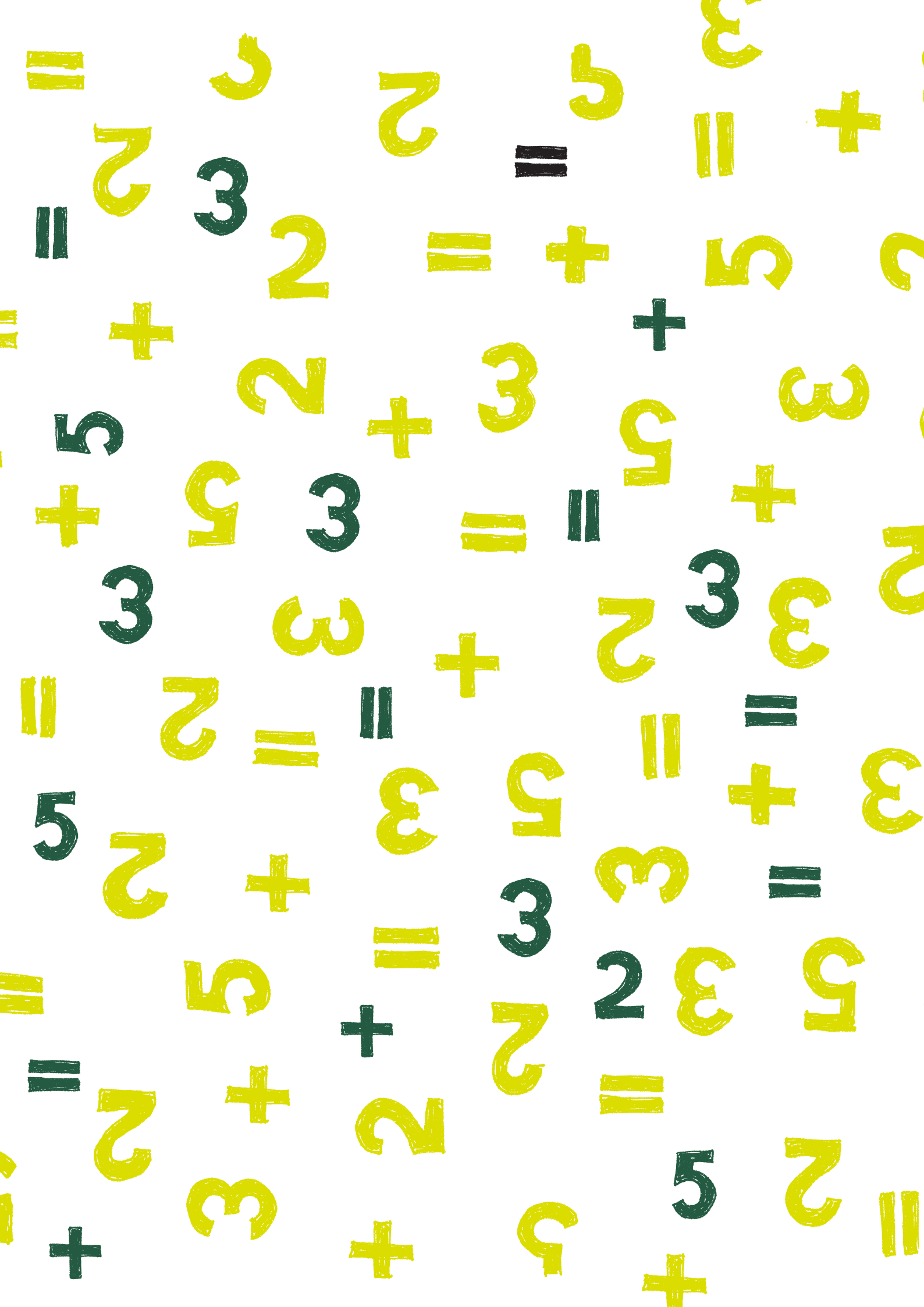
CANTAR LES QUARANTA	LES MIL I UNA	TRES PEUS AL GAT
		TOCAR EL DOS
EN UN TRES I NO RES	CAN SEIXANTA	VINT-I-UN BOTÓ

CARTRÓ 10

	T'HO HE DIT MIL VEGADES	TOCAR EL DOS
CANTAR LES QUARANTA	CAN SEIXANTA	EN UN TRES I NO RES
	TRES PEUS AL GAT	COM TRES I DOS FAN CINC

CARTRÓ 8

CAN SEIXANTA	EN UN TRES I NO RES	
	T'HO HE DIT MIL VEGADES	COM TRES I DOS FAN CINC
TOCAR EL DOS	LES MIL I UNA	VINT-I-UN BOTÓ

CARTRÓ 11

	CAN SEIXANTA	TOCAR EL DOS
	T'HO HE DIT MIL VEGADES	COM TRES I DOS FAN CINC
LES MIL I UNA	VINT-I-UN BOTÓ	TRES PEUS AL GAT

CARTRÓ 12

	TRES PEUS AL GAT	
EN UN TRES I NO RES	CAN SEIXANTA	TOCAR EL DOS
COM TRES I DOS FAN CINC	LES MIL I UNA	CANTAR LES QUARANTA

